

УДК 346

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473-2018-2-114-118>

Л. В. Таран, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено розгляду сучасного правового регулювання здійснення господарської діяльності закладами позашкільної освіти. Науковий інтерес спричинений новаціями законодавства в освітній сфері. Розкрито порядок легалізації надання освітніх послуг закладами позашкільної освіти. Досліджено засоби технічного регулювання їх діяльності. Встановлено, що ліцензування цього виду господарської діяльності не обов'язкове.

Ключові слова: освітні послуги, заклади позашкільної освіти, створення закладів позашкільної освіти, Закон «Про позашкільну освіту».

L. V. Taran. Some actual questions about extracurricular education's business

It is devoted to the consideration of the current legal regulation of the conduct of business activity by institutions of extracurricular education. Scientific interest is caused by innovations in the legislation in the educational sphere. The procedure of legalization of provision of educational services by extracurricular educational institutions is revealed. Study of the means of technical regulation of their activities. It has been established that legal entities and entrepreneurs can provide extracurricular education services.

The article concludes that business entities providing services in the area of meeting spiritual needs (dance schools, language courses), but do not carry out their activities on the basis of standard or approved curricula, and who do not issue a document on extracurricular education, do not belong to out-of-school educational institutions.

The legal means of regulation in the field of extracurricular education include licensing, compliance with building and sanitary norms, rules and standards for the arrangement and maintenance of the institution of extracurricular education, curricula and programs. This issue is regulated by a number of state sanitary rules and regulations.

In accordance with the Law of Ukraine "On Extracurricular Education" licensing of educational activities may be carried out by the decision of the founder (founders) of the institution of extracurricular education, that is, is not obligatory.

The examination of professional conformity is carried out by conducting attestation of pedagogical staff, it is obligatory. In accordance with the Law of Ukraine "On Education", the attestation of pedagogical workers equals the certification, which represents an external evaluation of the professional competences of a pedagogical worker.

Key words: educational services, institutions of extracurricular education, establishment of extracurricular educational institutions, Law "On Extracurricular Education".

Постановка проблеми. Позашкільна освіта є невід'ємним складником системи освіти, це закріплюється безпосередньо в ст. 10 Закону України «Про освіту» [1]. Позашкільна освіта покликана розвивати здібності та таланти вихованців, учнів і слухачів, задовольняти їхні інтереси, духовні запити і потребу в професійному визначенні. За статистичною інформацією Міністерства освіти і науки України, Державної служби статистики України й Інституту освітньої аналітики, в Україні станом на 2017 р. чисельність вихованців у позашкільних навчальних закладах державної та комунальної форм власності системи освіти (без ДЮСШ) становила

© Л. В. Таран, 2018

1 млн 250,7 тис. осіб [2, ст. 65]. Зазначене зумовлює необхідність чіткого правового регулювання господарських правовідносин для задоволення соціальних потреб і публічного інтересу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність предмета дослідження зумовлена як публічними, так і соціальними чинниками. Суспільні потреби стимулювали запровадження освітньої реформи, що стало підставою для ухвалення низки нормативних актів. Одним із напрямів реформування освіти стала оптимізація здійснення господарської діяльності. Зазначене зацікавило науковців. З'являються дослідження в галузі господарського права щодо регулювання процесу створення освітніх суб'єктів права, легалізації і технічного регулювання їхньої діяльності, а також порядку надання освітніх послуг. Автори наукових досліджень у зазначеній галузі: Р. Шаповал, В. Бесчастний, Л. Даниленко, Т. Козарь, Б. Дерев'яноко. Однак, незважаючи на наукову зацікавленість у вирішенні правничих питань, залишилися не достатньо дослідженими напрями господарсько правового регулювання діяльності закладів позашкільної освіти.

Мета статті – подальше теоретичне розроблення сутності господарської діяльності позашкільних освітніх закладів. Розкриття змісту господарських правовідносин, в які вони вступають.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» від 20 червня 2000 р. № 1841–III, заклад позашкільної освіти є складником системи позашкільної освіти, яка надає знання, формує вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту й організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів (ст. 1) [4].

Але не будь-який заклад, який надає послуги у сфері творчої самореалізації, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку, є закладом позашкільної освіти. Для вирішення цього питання варто звернутися до постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 6 травня 2001 р. № 433 «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад».

Даний документ закріплює чіткий перелік типів закладів, які можуть вважатися позашкільними. Сюди, серед інших, відносять дитячо-юнацькі спортивні школи; малі академії мистецтв (народних ремесел); малі академії наук учнівської молоді; клуби: військово-патріотичного виховання, дитячо-юнацькі; оздоровчі заклади для дітей та молоді: дитячо-юнацькі табори; початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання: музичні, художні, хореографічні, театральні, хорів, мистецтв та інші) тощо [15]. Заклади позашкільної освіти у своїй діяльності дотримуються «Положення про позашкільний навчальний заклад», працюють на підставі типових навчальних планів і програм, що затверджуються центральними органами виконавчої влади, а також за навчальними планами і програмами, затвердженими відповідними місцевими органами виконавчої влади. До того ж варто зазначити, що випускникам позашкільних навчальних закладів, які установленим порядком склали кваліфікаційні іспити, видаються відповідні документи про позашкільну освіту в порядку, встановленому Міністерством освіти і науки (далі – МОН) України. Зразки документів про позашкільну освіту затверджуються КМУ.

На підставі цього можна зазначити, що суб'єкти господарювання, що надають послуги у сфері задоволення духовних потреб (танцювальні школи, мовні курси), але не провадять свою діяльність на підставі типових або затверджених навчальних програм і не видають документ про позашкільну освіту, не належать до закладів позашкільної освіти.

Великого значення набуває чітке й ефективне державне регулювання діяльності закладів позашкільної освіти. У результаті аналізу законодавства і практики його застосування можна зробити висновок, що до правових засобів регулювання у сфері позашкільної освіти належать ліцензування, відповідність будівельними і санітарно-гігієнічними нормами, правилам і стандартам облаштування й утримання закладу позашкільної освіти, навчальним планам та програмам.

Варто звернутися до Закону України «Про позашкільну освіту» від 20 червня 2000 р. № 1841–III, за яким раніше ліцензування закладів позашкільної освіти було обов'язковою умовою їх функціонування. Але після внесення змін до Закону № 2541–VIII від 6 вересня 2018 р., у п. 6 ст. 26 тепер визначається, що ліцензування освітньої діяльності може здійснюватися за рішенням засновника (засновників) закладу позашкільної освіти. Тобто обов'язкове ліцензування скасовано, але це не говорить про те, що діяльність не буде регулюватися і не встановлюється жодних вимог, яким має відповідати позашкільний освітній заклад [4].

Так, у ст. 14 зазначеного вище Закону України «Про позашкільну освіту» визначено, що заклади позашкільної освіти створюються з урахуванням соціально-економічних, національних, культурно-освітніх, духовних і мовних потреб, за наявності необхідної навчально-методичної та матеріально-технічної бази, педагогічних кадрів, а також із дотриманням вимог санітарного законодавства [4].

Що стосується матеріально технічної бази, то вона має відповідати санітарно-гігієнічним нормам, правилам і стандартам облаштування й утримання закладу позашкільної освіти. Дане питання регулюється низкою державних санітарних правил і норм. Наприклад, сюди можна віднести ДСанПіН 5.5.6.009–98 «Влаштування і обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп'ютерах». Даний документ містить вимоги до умов розміщення й обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчально-виховних і позашкільних закладах освіти, а також до режиму праці дітей і підлітків на персональних комп'ютерах, до сертифікації обладнання, що використовується в кабінетах комп'ютерної техніки, мікроклімату, засобів захисту учнів від шуму та вібрації, низку інших вимог, обов'язкових до виконання закладами освіти [5].

Також заклади позашкільної освіти мають провадити свою діяльність із дотриманням СП № 1567–76 «Санітарні правила влаштування і утримання місць занять із фізичної культури і спорту» від 30 грудня 1976 р. Даним документом встановлено вимоги до відкритих і закритих спортивних споруд, як-от спортивні зали та плавальні басейни. Ідеться про площу приміщень, їх технічне оснащення тощо [6].

Не можна не зазначити важливий документ – ДБН В.2.2–3–97 «Будинки та споруди навчальних закладів». Дані норми поширюються на проектування нових і реконструкцію наявних будинків навчально-виховного призначення і визначають місткість споруд, вимоги до функціональних зон, вимоги і види функціональних груп приміщень. Ці норми розроблені досить детально і регулюють основні важливі питання щодо будівництва або реконструкції будинків та споруд навчальних закладів. Так, серед іншого, регулюються питання орієнтації вікон шкільних будинків, освітлення, електрообладнання, водопостачання, опалення, вентиляції, сигналізації, протипожежної безпеки та низка інших питань [7]. Не можна провадити діяльність, будівництво або реконструкцію закладів позашкільної освіти без дотримання низки санітарних правил та норм, серед яких варто зазначити такі: СНиП 11–4–79 «Естественное и искусственное освещение» [8]; СНиП 2.04.05–91 «Отопление, вентиляция и кондиционирование» [9]; СНиП 2.04.01–85 «Внутренний водопровод и канализация зданий» [10]; СНиП 3.05.06–85 «Электротехнические устройства» [11]; ДСанПіН «Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарсько-питного водопостачання» від 15 квітня 1997 р. № 136/1940 [12]; СН 3077–84 «Санитарные нормы допустимого шума в помещениях жилых и общественных зданий и на территории жилой застройки» [13].

У Законі України «Про позашкільну освіту», серед іншого, зазначається, що такі заклади створюються за наявності педагогічних кадрів. Дане питання регулюється ст. 21 зазначеного Закону, в якій визначено, що педагогічним працівником закладу позашкільної освіти повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має вищу педагогічну або іншу фахову

освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в закладах позашкільної освіти [4]. Педагогічним працівником закладу позашкільної освіти може бути також народний умілець із високими моральними якостями за умови забезпечення належної результативності освітнього процесу.

Фахова відповідність перевіряється проведенням атестації педагогічних працівників. Це питання регулюється Типовим положенням про атестацію педагогічних працівників України, затвердженим наказом МОН України від 8 жовтня 2010 р. № 930. Так, у п. 1.2 р. І зазначено: «Атестація педагогічних працівників – це система заходів, спрямована на всебічне комплексне оцінювання їх педагогічної діяльності, за якою визначаються відповідність педагогічного працівника займаній посаді, рівень його кваліфікації, присвоюється кваліфікаційна категорія, педагогічне звання» [14]. Дане положення поширюється на керівників, їхніх заступників, інших педагогічних працівників позашкільних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності. Згідно з положенням, чергова атестація здійснюється один раз на п'ять років, також можливе проведення позачергової атестації, за результатами атестації оформлюється атестаційний лист, який і є підтвердження відповідності кваліфікації працівника займаній посаді. У п. 1.5 р. І закріплено, що атестація педагогічних працівників є обов'язковою. У позашкільних закладах утворюються атестаційні комісії 1 рівня. У разі ухвалення атестаційною комісією рішення про невідповідність педагогічного працівника займаній посаді керівником закладу може бути ухвалено рішення про розірвання трудового договору з додержанням вимог законодавства про працю або переведення такого працівника на менш кваліфіковану роботу. У разі ухилення від атестації основні важелі впливу концентруються в руках керівника, у зв'язку із чим останній може звільнити такого працівника за його невідповідність обійманій посаді. Такий підхід дозволяє контролювати відповідність працівників кваліфікаційним вимогам, здійснювати регулярну перевірку їхньої відповідності, від чого безпосередньо залежить якість позашкільної освіти.

Варто зазначити, що в позашкільних навчальних закладах можуть працювати концертмейстер, художній керівник, культорганізатор, акомпаніатор, екскурсовод, інструктор із туризму, музичний керівник, інструктор із фізкультури, інструктор із праці, інструктор слухового кабінету, старший керівник та керівник туристських груп (поход, екскурсія, експедиція) тощо. Згідно з постановою КМУ № 963 від 14 червня 2000 р. «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» [16], вони належать до педагогічних працівників. Відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників України, їм за результатами атестації встановлюються тарифні розряди. Під час встановлення тарифного розряду враховуються освітній рівень працівника, професійна компетентність, педагогічний досвід, результативність та якість роботи, інші дані, які характеризують його професійну діяльність [14]. Відповідно до профільного Закону «Про позашкільну освіту», педагогічним працівником закладу позашкільної освіти може бути також народний умілець. До працівників цієї категорії також встановлено вимоги щодо високих моральних якостей і забезпечення належної результативності освітнього процесу [4], але детальне регулювання процесу атестації і перевірки належного рівня кваліфікації на законодавчому рівні немає.

Згідно із Законом України «Про освіту», до атестації прирівнюється сертифікація педагогічних працівників, яка являє собою зовнішнє оцінювання професійних компетенцій педагогічного працівника (зокрема, з педагогіки та психології, практичних умінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи (ст. 51) [1].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, через спрощення процедури заснування закладу позашкільної освіти нині спостерігається збіль-

шення кількості таких закладів, що позитивно впливає на духовний і фізичний розвиток суспільства. Але водночас обов'язкове ліцензування було дієвим способом перевірки відповідності здійснюваної діяльності. Варто зазначити розгалужену систему санітарних правил і норм, що детально регулюють діяльність закладів, але деякі з них потребують модернізації й оновлення. Достатньо врегульоване на законодавчому рівні також питання атестації педагогічних працівників, але залишається невизначеним питання залучення до педагогічної діяльності народних умільців.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Інформаційно-статистичні матеріали за результатами діяльності у 2016/2017 н. р. / Інститут освітньої аналітики. URL: <http://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/3.pdf>.
3. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 28 вересня 2017 р. № 222-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
4. Про позашкільну освіту: Закон України від 20 червня 2000 р. № 1841-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.
5. ДСанПіН 5.5.6.009-98 «Влаштування і обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп'ютерах». URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2569>.
6. СП № 1567-76 «Санітарні правила влаштування і утримання місць занять із фізичної культури і спорту» від 30 грудня 1976 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v7-76400-76>.
7. ДБН В.2.2-3-97 «Будинки та споруди навчальних закладів». URL: [http://kbu.org.ua/assets/app/documents/53\(1\)98.pdf](http://kbu.org.ua/assets/app/documents/53(1)98.pdf).
8. СНиП 11-4-79 «Естественное и искусственное освещение». URL: https://znaytovar.ru/gost/2/SNiP_230595_Estestvennoe_i_isk.html.
9. СНиП 2.04.05-91 «Отопление, вентиляция и кондиционирование». URL: <https://ventportal.com/node/30>.
10. СНиП 2.04.01-85 «Внутренний водопровод и канализация зданий». URL: <http://soyuzproekt.ru/ntd/878.htm>.
11. СНиП 3.05.06-85 «Электротехнические устройства». URL: <http://storage.stroitelstvo365.ru/3.05.06-85.pdf>.
12. ДСанПіН «Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарсько-питного водопостачання» від 15 квітня 1997 р. № 136/1940. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0136-97>.
13. СН 3077-84 «Санитарные нормы допустимого шума в помещениях жилых и общественных зданий и на территории жилой застройки». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v7_84400-84.
14. Типове положення про атестацію педагогічних працівників України, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 8 жовтня 2010 р. № 930. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10/print>.
15. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад»: постанова КМУ від 6 травня 2001 р. № 433. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF>.
16. Згідно з постановою КМУ від 14 червня 2000 р. № 963 «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF/print>.